

Kratki esej o grehu in grešnosti,

s posebnim ozirom na greh požrešnosti in lenobe

Miha Kosovel

Greh bi bilo, če na božični čas ne bi nekoliko pobljže premislili tudi določenih vidikov krščanske misli. K temu nas zavezuje poseben čas v letu, ki naj bi bil posvečen skrivnosti učlovečenja, vesele novice, da je Bog med nami, majhen, krhek, zaničevan, naše oskrbe potreben, in kulturno-civilizacijsko dejstvo malikovanja, ki je iz tega praznika naredilo pocukrano veseljaško-potrošniško praznovanje, in ga pod plaščem politične korektnosti oropalo vsakršnega smisla. Seveda moj namen ni uničiti radosti, ki temu času pritiče. Moja želja je zgolj prikazati, zakaj naj bi bili veseli, zakaj je božič pomemben. Oziroma natančneje, če je *Božja Beseda postala meso v odrešenje vseh*, od česa moramo zares biti odrešeni? Od česa naj bi bili odrešeni?

Sledeč katehetskemu terminom, je človek grešen kot posledica Adamovega prvega greha in tako nezmožen direktnega odnosa z Bogom. Zato je Bog prišel na zemljo, da bi po njem človek bil odrešen greha in spet deležen Boga. Seveda, toliko kot je ta izjava direktna in jasna, toliko je nerazumljiva. Ker nimamo dovoljšnjega prostora, da bi spregovorili o celotni problematiki in ker to niti ni naš namen, bom poskušal predstaviti nekaj vidikov, kaj naj bi sploh označevalo biti-grešen in kaj greh.

GREH IN KAZEN

Že pred leti sem videl del televizijske animirane serije Simpsonovi, kjer je *pater familias* Homer nelegalno priključil kabelsko televizijo, da mu ne bi bilo treba zanjo plačevati. Njegova hčerka, mala moralistka Liza, je v tem dejanju videla kršitev 5. zapovedi in že je zavohala žveplo in prikazalo se je videnje neskončnih peklenških muk, ki čakajo njo in njeno družino zaradi tega obscenega akta. Seveda je takšno razumevanje greha, blago rečeno, banalno in popolnoma ne pristoji luterancem, kar naj bi Simpsonovi bili. Lutrova ost, ki je bila naperjena proti katolikom, je bila ravno v vprašanju razmerja dobrih del do odrešenja. Lutrovo stališče je bilo, da z dobrimi deli ne bomo odrešeni, saj zaradi človekove grešnosti ne more nobeno naše dejanje doseči dobrote Boga. Vsako dejanje, čeprav moralno dobro, je še vedno na zelo nizki ravni v primerjavi z Bogom.

Dejstvo človekove grešnosti, ki je posledica Adamovega greha, človeka toliko poniža, da nobeno njegovo delo ni zares dobro. Odrešenje lahko človek doseže preko vere in po Božji milosti. Kristjanova dobra dela so sad, so posledica vere. Kristjan opravlja dobra dela iz svobodne volje, ker jih hoče opravljati, ne pa zato, ker bi jih bil dolžan opravljati. Ali kot pravi evangelist: »Vzemimo, da je drevo dobro – potem je tudi njegov sad dober. Če pa je drevo slabo – potem je tudi njegov sad slab. Drevo namreč spoznamo po sadu« (Mt 12, 33). Človek je lahko dober le preko vere in po milosti. Njegova dejanja so njegov sad.

Seveda isto misel lahko tudi obrnemo. Če človek nečesa ne bo delal, npr. ne bo kradel, to ne pomeni, da je dober. Dejanje kraje je lahko posledica grešnosti, ni pa njen vzrok. (Mnogo hujše dejanje kot nelegalna priključitev kableske antene v svojem domu, je izkoriščanje popularnih serij in krščanstva za zastraševanje ljudi, da plačajo položnice za kableskega operaterja.) Človek, čeprav ne krade, ne nečistuje itd., je lahko še vedno zloben. Lahko se zgolj boji tega početja, v svoji duši pa hlepi po tem bolj kot katerikoli razbojnik. V Matejevem evangeliju Jezus to poda na Govoru na gori: »Kajti povem vam: Če vaša pravičnost ne bo večja kakor pravičnost pismoukov in farizejev, nikakor ne pridete v nebeško kraljestvo« (Mt 5, 20). Pravičnost farizejev in pismoukov je ravno mišljenje, da smo z izpolnjevanjem napisanih dolžnosti dobri in si *zaslužimo* odrešenje. Pavlov

(in kasneje Lutrov) poudarek je ravno na tem, da si nihče ne more zaslužiti odrešenja. Odrešenje je stvar Božje milosti. Evangelist nato podaja: »Slišali ste, da je bilo starim rečeno: 'Ne ubijaj! Kdor pa ubije, bo kriv pred sodbo.' Jaz pa vam pravim: 'Vsak, kdor se jezi na svojega brata, bo kriv pred sodbo'« (Mt 5, 21–22). »Slišali ste, da je bilo rečeno: 'Ne prešuštuj!' Jaz pa vam pravim: 'Kdor koli gleda žensko, da jo poželi, je v srcu že prešuštoval z njo'« (Mt 5, 27–28). Greh ni v samem dejanju, temveč v posameznikovi nastrojenosti do Drugega/drugega, do stvarstva, do družbe in v končni fazi do sebe. Greh je dejanje, ki izvira iz grešnosti.

Zlobni džin jurizma, ki si nenehno želi sistematizirati verski vidik greha v nekakšno zakonodajo, kjer Bog podaja neke arbitrarne ukaze, ki jih mora človek ubogati, da ne bo kaznovan, ukrivlja razumevanje fenomena greha in grešnosti. Bog ni neke vrste absolutni vladar, ki se zabava s tem, da ljudem nalaga nemogoče dolžnosti. In pekel ni kraj za neubogljive poredneže, ki se upirajo Božjim ukazom. Greh ni prestopak proti Božji zakonodaji, saj Bog ni vzpostavil države. Bog ni prišel na svet, da bi svobodnega človeka zaslužnil, temveč zato, da bi zaslužjenega človeka osvobodil.

GREŠNOST IN PSIHOLOGIJA

Na kratko smo poskušali prikazati zelo prisotno napačno razumevanje pojmovanja greha in grešnosti. Seveda, bodo rekli razsvetljenci, če to ni pravna norma starih ljudi, je pa zastarela psihologija, ki je z novimi dognanji postala nepotrebna. Ali res? Ali lahko problem greha in grešnosti na hitro postavimo v psihologijo? Mislim, da ne.

Kot sem želel v prejšnji reviji prikazati raznolikost razumevanja pojma znanosti skozi zgodovino, moram tudi tu poudariti, da ima sama beseda psihologija zelo dolgo in raznoliko zgodovino. Sam jo bom uporabljal v smislu moderne znanosti.

Kot nam je znano iz Foucaultovih študij, se moderna psihologija rodi v 17. in 18. stoletju z ustanovitvijo umobolnic. V sanatorijih, pravi, je bila »norost« utišana. Če je »norost« prej imela svoj prostor v družbi kot tista, ki podaja nekaj, česar drugi ne vidijo ali slišijo, je kasneje postala bolezenska deviacija, ki mora biti ločena od družbe in zdravljena. »Norost« je postala deviacija od

»zdravega«. Zdrav posameznik je bil tisti, ki je bil racionalen in je lahko optimalno deloval znotraj družbe, bolni pa je bil deviacija tega zdravega človeka, torej neracionalen, nesocialen posameznik, itd. V teh novih institucijah je bila »norost« utišana v smislu, da je bil ukinjen dialog med »zdravim« (ali »normalnim«) in »norim«. Zdravi in nori v umobolnici nista bila v dialogu enakovrednih, temveč je nori postal znanstveni eksponat, na katerega so lahko zdravi aplicirali teorije; teorije zakaj in kako norec ni zdrav.

Čeprav se je v psihologiji (in psihiatriji) skozi leta marsikaj spremenilo, ostaja še vedno na istih principih. Njena podlaga je neke vrste prikrita

antropologija, ki definira, kaj človek je (in potemtakem kaj je normalno). Zdravje (ali normalnost) je ekskluzivistično. Vse ostalo je deviacija in potemtakem izločeno, potisnjeno v patologijo. (Vsakdo, ki je bil kadarkoli pri psihologu, pozna občutek, ko se s psihologom pogovarjaš in si on med pogovorom zapisuje sindrome, ki naj bi jih imel – kot da so stvari, ki jih govoriš, zgolj posledica tvoje patologije.) In čeprav se psihologija dandanes, če ne drugače, vsaj globoko v sebi, zaveda, da je časna, zgodovinsko pogojena, se nje-

ne definicije obnašajo, kot da so izvenčasovne in večne. Temeljijo na nekem idealu človeka, na definiciji, kaj je človek. Ta definicija pa mnogokrat ostaja neproblematizirana, in je v križišču med človekovim racionalnim delovanjem in družbenim funkcioniranjem. Oba vidika pa označujeta posameznikovo možnost optimalnega izkoristka svojih potencialov za doseganje uspehov v družbi. Seveda ta vidik človeka izgubi pojem grešnosti, saj bi bila grešnost v sekularnem psihologiškim obzorju deviacija od definicije zdravega človeka, medtem ko je v krščanski misli človek v temelju grešen. Človek v svojem človekovanju je grešen. Grešnost je izvorni eksistencialni vidik vsakega posameznika.

GREŠNOST IN BISTVO

Za vpogled v krščansko misel o grešnosti človeka se bomo nekoliko sprehodili po Katekizmu Katoliške Cerkve, oz. zaradi omejenosti dolžine našega prispevka in lažjega razumevanja, po njegovem kompendiju (*Katekizem katoliške Cerkve – Kompendij*, Družina, Ljubljana, 2006, dostopen tudi na <http://www.vatican.va/archive/ccc/index.htm>). Čeprav sta tako katekizem kot njegov kompendij narejena zato, da bi podala temeljne točke vere Cerkve na najbolj jasen način, da bi jih lahko vsak razumel, se pri podajanju naukov želita izogniti enostranskim interpretacijam. Da bi razumeli problematiko greha in grešnosti, se moramo zato preko interpretacije prebiti do pomena, ki ga iščemo.

Najprej se moramo nekoliko pomuditi v problematiki izvorne grešnosti človeka, ki je lastna vsakemu posamezniku.

Vsak posameznik je grešen, ker je udeležen v izvornem grehu. Kot pravi katekizem: »Izvirni greh, v katerem se rodijo vsi ljudje, je stanje pomanjkanja prvotne svetosti in pravičnosti. Je greh, ki smo si ga 'nakopali', ne 'storili'; je stanje rojstva, ne osebno dejanje. Zaradi enote izvira vseh ljudi izvorni greh prehaja na Adamove potomce s človeško naravo 'ne po posnemanju, ampak po razmnoževanju'. To prenašanje izvirnega greha je skrivnost, ki je ne moremo v polnosti razumeti (KKC-k 76).« V Svetem pismu in tradiciji ima-

mo dva opisa padca, ki podajata zelo podobno zgodbo in poanto – zgodba Luciferjevega in Adamovega padca. Če se omejimo zgolj na slednjo, moramo najprej poudariti mitično narativo te pripovedi. Zgodba geneze v 1 Mz 2, 4–3, 24, prikazuje vzrok stanja, v katerem se je človek znašel. Ne prikazuje časovnega vzroka, temveč izvorni ali konstitutivni vzrok. Današnjemu človeku, ki je navajen na znanstveno govorico, lahko brez skrbi rečemo, da ni bilo nikoli nekega trenutka v času (oz. zgodovini), ko človek ni bil grešen. Miti niso (kot jih želijo razni znanstveni umi razumeti) objektivni opis dogodkov, ki so se v času zgodili, ampak želijo podati neko eksistencialno (človekovanjsko) resnico, ki velja za vsakega posameznika. Ne govorijo o človeku kot genu, kot biološkem primerku ali idealu, temveč o posamezniku, živemu sleherniku, ki se je znašel tukaj in sedaj v svetu. Zaradi tega moramo gledati z nujnim sumom, ko nekateri filozofi, sociologi, kulturologi in *šekakšnilogi*, primerjajo religije na zelo potrošniški način, v smislu, kaj nam posamezna religija ponuja. Rekli bi: »V krščanstvu je človek izvorno grešen, v grštvu pa ne, ergo grška religija je boljša.«¹ Izvirni greh ni neke vrste dogma, ki jo moramo sprejeti, temveč je samorazumevanje posameznika. Je samorazumevanje posameznika v odnosu do presežnega Drugega. Je razumevanje svoje majhnosti, ubogosti, krhkosti in nemoči. Pri tem pa se tako Sveto pismo kot katekizem izogibata kakršnikoli definiciji človeka, tako tistega pred grehom (idealno stanje), kot tistega po grehu (tebe in mene), in posameznika opredeljujeta že v odnosu do presežnega. Človek je skrivnost. Vendar ne skrivnost kot zakritost, ki vztraja zaradi našega pomanjkanja znanja ali pohabljenega spoznavnega aparata. Skrivnost je, ker se, tisto kar človek je, vedno izmika definiranju. Človek je lahko zgolj opredeljen v svoji možnosti. Grešnost tako ni moralna oznaka, da je človek morda zloben, temveč človekovo stanje. »Posledica izvirnega greha je, da je človeška narava, ne da bi bila povsem pokvarjena, ranjena v svojih naravnih močeh, podvržena nevednosti, trpljenju, gospostvu smrti, in nagnjena h grehu. To nagnjenje imenujemo *concupiscentia* – poželji-

¹ Poleg tega, da ta izjava sploh ne drži. Kot nam pokaže madžarski mislec Bela Hamvas, je izvorni greh, po takšnem ali drugačnem razumevanju, ena izmed skupnih točk vseh mitičnih miselnih sistemov.

vost (KKC-k 77.).« Omenjene točke niso različne »deviacije«, različne pomanjkljivosti, temveč so različni vidiki enega in istega stanja grešnosti. Nevednost in nagnjenost h grehu sta dva vidika istega problema, istega izvornega stanja posameznika.

GREŠLJIVOST

»Grešljivost (pregrehe), v nasprotju do kreposti, so zle navade, ki zamračijo vest in nagibajo k zlu. Pregrehe moramo porazdeliti v sedem tako imenovanih *glavnih* grehov, ki so: napuh, lakomnost, nevoščljivost, jeza, nečistost, požrešnost, lenoba ali acidia« (KKC-k 398.). Ta opredelitev potrebuje kar nekaj obrazložitve.

Grešljivost nastane s ponavljanjem in gojenjem greha. Vendar grešljivost, v nasprotju s patološkim dejanjem, ki je direktna posledica patologije, ni direktna, neobhodna posledica grešnosti. V psihologiji je vzrok vsakega dejanja določena

patologija. Dejanja nimajo svojega smisla, temveč so rezultati vnaprejšnjih psiholoških stanj. Grešnost, nasprotno, označuje bistveno človekovo stanje. Stanje, ki po svojem bistvu vključuje svobodno voljo. Ta volitivna raven ali raven srca je ključna za razumevanje določenih vidikov greha tako na umski (intelektualni) ravni kot na ravni delovanja (moralno-etični ravni).

Kot nam pravi zgodba iz Geneze, je človek hotel postati kakor Bog brez Boga. To vprašanje odpira pomembno problematiko, kaj pomeni *biti kot Bog*, oz. natančneje, kaj pomeni, da človek, ta posameznik, ta slehernik, *hoče biti kot Bog*. Če človek, ta grešni, krhek, daleč premajhen in prenizek v primerjavi s presežnostjo Boga, daleč preomejen, da bi razumel, kaj in kdo je Bog, hoče biti kakor Bog, to pomeni, da noče biti kakor Bog, saj niti ne ve, kaj naj bi to pome-

nilo, temveč hoče sam biti bog, malik. Človek, ki hoče biti bog, je malik boga, ker hoče sebe in svoje lastnosti povzdigniti na raven absoluta.

O vsej širini problema malikovanja, ki je v ospredje prišel predvsem s postmoderno teologijo², se tu ne bomo ukvarjali. Za naš namen je pomembna predvsem malikovalska narava prvega, izvornega greha. Malik, izhajajoč iz besede *mali*, ki pomeni *mali bog*, je neka partikularna stvar, povzdignjena na raven absoluta. Značilnost malika je, da je nedialoški, da zgolj zahteva čaščenje, vendar ničesar ne daje nazaj.

Grešljivost pomeni gojenje grešnosti, v smislu, da posamezne osnovne vidike grešnosti absolutiziramo. Grešljivost, potemtakem, kot smo že prej izpostavili, nima zgolj moralnega vidika, temveč tudi spoznavnega. Kot je omenjeno v KKC-k 396., se v dejanju greha »kaže na neurejeno nagnjenje do ustvarjenih dobrin.« To moramo jemati s karseda širokim spektrom razumeva-

² V povezavi s to tematiko priporočam v branje knjigo sodobnega filozofa Jean-Luc Marion, *Malik in razdalja*, ki je pred nekaj dnevi izšla pri založbi KUD Apokalipsa.

nja. Tako na spoznavni ravni (kot absolutiziranje določene partikularnosti), kot tudi na moralno-etični ravni (želja po ponavljanju – Don Juanovstvo – ali doseganju nečesa – Faustovstvo – ker je to *prava stvar*).

GREH POŽREŠNOSTI IN LENOBE

Zgoraj povedano nam bo pomagalo uvideti problematiko dveh izmed naglavnih grehov – greha požrešnosti in lenobe – v novi luči. Kar velja za ta dva, bi lahko aplicirali tudi na marsikaterega drugega, vendar bomo, zaradi prostorske omejenosti naše naloge, spregovorili zgolj o njiju.

Noben od dveh grehov namreč ne prikazuje zgolj neke (ne)dejavnosti, temveč določeno nagnjenje ali odnos do »ustvarjenih dobrin«, torej posameznikovo relacijo do stvarstva. To nagnjenje ali odnos pa označuje enoto spoznavnega in moralno-etičnega vidika.

Greš lenobe prvenstveno ne označuje okrnjene volje do dejavnosti, temveč apatijo – zadovoljstvo z obstoječim. Apatija, tudi v svoji cinični in kritikarski preobleki, označuje predvsem brezup. Paralela moralnega vidika brezupa v spoznavoslovju, je malikovanje obstoječega sveta³. Kot da le-ta ne bi bil posledica človekovih dejanj, dejanj njegove svobodne volje skozi zgodovino, ampak obstaja kot tak, sam zase. Kot da ni kontingenten, temveč substancialen, in edini način življenja je v posameznikovi pokoritvi njemu.

Podoben brezup vlada tudi v grehu požrešnosti. Greš požrešnosti prvenstveno

označuje dobesedno slo po hrani. Soroden grehu požrešnosti je greš pohlepa ali lakomnosti, ki je sla po dobrinah. V njiju je prisotno še eno malikovalstvo, malikovalstvo dobrin. Kar pomeni, da posamezniki vidijo v dobrinah in akumulaciji le-teh absolutni smoter svojega delovanja.

DEMONSKOST GREHA

Češki mislec Tomáš Halík (Tomáš Halík, *Dotakni se ran*, KUD Apokalipsa, Ljubljana, 2010), pravi: »Demoni se izganjajo s tem, da jih poimenujemo; ko enkrat poznamo njihovo pravo ime, nimajo več oblasti nad nami.« Ime v judovskem okolju ni označevalo le posameznika, temveč tudi njegovo bistvo. Poimenovati ga, je pomenilo razumeti njegovo bistvo. Isto velja za greš. Greš je bistveno osebna zadeva in človek lahko le pri sebi prepozna svoj greš. Edina pot odrešenja je po poti razumevanja. •

³ Z izrazom »svet« tu mislimo (po Beli Hamvasu, Patmos I, KUD Apokalipsa, Ljubljana, 2010) na prostor človeških struktur, predvsem ekonomskih in političnih, ki obstajajo v določenem kraju in času, v katerega je posameznik ujet. Takšno malikovalstvo lahko srečamo tako pri apatičnih osebkih, ki trdijo, da je svet že toliko pokvarjen, da nima smisla nič več narediti, kot pri ciničnih koritnikih, ki trdijo, da je sicer lepo biti idealističen, ampak je svet pač takšen kot je in se je zaradi tega treba obnašati tako, kot se.